

СЕКЦІЯ 2
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА
SECTION 2
MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF UKRAINIAN ART

УДК 781.7

<https://doi.org/10.31652/978-617-UAWCS-2025.16>**Л.Г.Баранова**

Здобувачка вищої освіти
 Вінницький державний
 педагогічний університет
 імені Михайла Коцюбинського
 м. Вінниця, Україна
baranovalarisabershad@gmail.com

Л.П. Василевська-Скупа

кандидат педагогічних наук, доцент
 Вінницький державний педагогічний університет
 імені Михайла Коцюбинського
 м. Вінниця, Україна
 e-mail: lpvasylevska@gmail.com
lpvasylevska@gmail.com

Л.О.Остапчук

викладач
 Вінницький державний педагогічний університет
 імені Михайла Коцюбинського
 м. Вінниця, Україна
ostapchuklida@gmail.com

**ФОЛЬКЛОРИЗМ ЯК АКТУАЛЬНЕ ЯВИЩЕ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ
 НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ**

Анотація: у статті досліджується питання фольклоризму як сучасного явища української національної культури. Проаналізовано вплив фольклоризму на формування національної ідентичності та самосвідомості, вираження патріотичних почуттів українців у історичному контексті, зокрема у періоди війни та спротиву, загрози втрати державності. Розглянуто актуальні напрямки сучасного сценічного відтворення народнопісенних зразків: аранжований та етнографічний фольклоризм. Окреслено перспективи розвитку українського фольклору, його інтеграції у сучасну світову культуру. Розглянуто можливості для нових експериментів та колаборацій з метою збереження та популяризації українських національних культурних традицій.

Ключові слова: український фольклор, автентична музика, фольклоризм, мистецька освіта, художня культура, сценічне мистецтво.

Abstract: the article examines the issue of folklorism as a modern phenomenon of Ukrainian national culture. The influence of folklorism on the formation of national identity and self-awareness, the expression of patriotic feelings of Ukrainians in a historical context, in particular during periods of war and resistance, and the threat of loss of statehood, is analyzed. The current trends in modern stage reproduction of folk song samples are considered: arranged and ethnographic folklorism. The prospects for the development of Ukrainian folklore and its integration into modern world culture are outlined. Opportunities for new experiments and collaborations are considered to preserve and popularize Ukrainian national cultural traditions.

Key words: ukrainian folklore, authentic music, folklorism, art education, artistic culture, performing arts.

Народне мистецтво – невичерпне джерело натхнення для митців, композиторів, художників і поетів. Автентичний фольклор, сформований у специфічних соціокультурних умовах кожного регіону України, характеризується унікальними рисами, які відображають історичний, етнографічний та ментальний досвід народу. Завдяки діяльності носіїв фольклору та їхніх послідовників традиційні культурні надбання зберігаються й передаються між поколіннями, забезпечуючи спадкоємність самотутньої художньої спадщини.

Разом із тим, у процесі еволюції культурних явищ спостерігається трансформація автентичних традицій у фольклоризм – явище вторинного використання фольклорних елементів у сучасному музичному, хореографічному, образотворчому, декоративно-прикладному мистецтві, літературі тощо. Це явище є неоднозначним: з одного боку, воно сприяє популяризації народної культури, а з іншого – веде до її стилізації, спрощення та поступового відриву від автентичного середовища.

Актуальним для митців, науковців та педагогів залишається питання збереження й осмислення автентичної фольклорної традиції в умовах її трансформації, гармонійного поєднання традиційних форм із новітніми художніми практиками, що дозволить зберегти глибину та значущість народної культури в умовах глобалізаційних процесів.

Традиції дослідження та збереження українського національного фольклорного мистецтва, започаткованого відомими етнографами, краєзнавцями, фольклористами, серед яких О.Воропай, В.Войтович, В.Гошовський, А.Іваницький, Ф.Колесса, К.Квітка, Н.Присяжнюк, Г.Танцюра, Р.Скалецький, М.Сумцов, П.Гнідич та інші, продовжують сучасні дослідники Л.Василевська-Скупа, С.Басовська, Л.Остапчук стверджуючи, що «сучасне музичне мистецтво виросло на ґрунті української пісенної традиції, яка сягає доби неоліту, є її логічним продовженням і ніколи не переривало зв'язок з своїми витокami. Зберігаючи естетику традиційної української народної культури, її ідеали та моральні принципи, воно розвивалося в залежності від загального рівня культури та запитів суспільства, змінювало форми, напрямки, трансформуючи стилістику та засоби виразності» [9, с.106].

Явище фольклоризму, що почало активний розвиток у другій половині XIX століття у європейських країнах, знаходило відображення у зверненні композиторів до народних традицій та використанні фольклорних елементів у творчості (Е.Гріг, Е.Гранадос, Б.Барток, З.Кодай, Я.Сібеліус, І.Альбеніс, К. Шимановський). Українська пісня лягла в основу творчості багатьох українських композиторів (І.Вітківський, А.Галенковський, С.Гулак-Артемівський, М.Вербицький, С.Воробкевич, М.Лисенко, М.Леонтович та їх послідовники). «Фольклор стає могутнім фактором інтонаційного відновлення, сприяє реорганізації традиційної композиційної системи, розширяє змістовні обрії музики. Усе це дає підставу розглядати фольклоризм у ряді впливових творчих напрямів, течій конкретного історичного періоду» [10, с.70].

В українській культурі радянської епохи 20-80-х років XX століття, а згодом і доби перебудови 90-х років явище фольклоризму вивчалось і розвивалося у рамках ідеї нової культури, доступної широкому загалу, у композиторській практиці митців, творчості художників. У своїх працях дослідники Л.Христіансен, К.Страшнікова, Н.Шахназарова, Ю.Цибульська, С.Грица, В.Гусев, І.Земцовський, М.Дмитренко, А.Іваницький, І.Ляшенко, В.Гриб, В.Данилець, Н.Чабаненко та інші поступово накопичували матеріал про форми існування та естетичні функції фольклору як елемента сучасної культури, а також про його інтеграцію в професійну творчість митців.

Метою статті є дослідження процесу трансформації автентичної музично-фольклорної традиції у фольклоризм та визначення перспективи його інтеграції в сучасний світовий культурний простір.

На сучасному етапі історичного розвитку української держави спостерігається підйом національної самосвідомості українців та зростання інтересу до витоків національної культури. Українські традиції співу, хореографії, декоративно-ужиткового мистецтва демонструються на вітчизняних та зарубіжних сценах театрів, сільських клубів, включені у репертуар аматорських та професійних колективів, презентуються на ярмарках та виставках мистецтва, зберігаються у національних музеях. Це зумовлено глибокими соціально-

економічними та політичними змінами, що особливо актуалізувались після Революції гідності 2014 року та повномасштабного військового вторгнення росії. З'явилась потреба захисту національної української культури від зазіхань на «авторство» від загарбницької політики та пропаганди ворожої держави-терориста. Українські митці особливо гостро відчували загрозу та небезпеку втратити національну самобутність, потребу збереження духовних коренів народних культурних традицій.

До військової агресії додалися також бурхливий розвиток науково-технічного прогресу суспільства, заміщення автентичної культури (зокрема народнопісенної) маргінальними, псевдофольклорними зразками, що відтворюються у різноманітних шоу-програмах, виступах окремих фольклорних гуртів із сумнівними стилізованими народними мелодіями та текстами. Широко розповсюдженом стало явище комерціалізації народного мистецтва, зумовлене необхідністю розвитку туристичної галузі. Унікальне явище фольклорно-літературної та пісенної традиції – вертеп, притаманне українському народу, поступово втрачає автентичну самобутність. Дослідники традиції різдвяної обрядовості у різних регіонах України, констатують, що «зберігаються традиції за інерцією – люди рік від року повторюють одні й ті самі обряди, але поступово деталі стираються з їхньої пам'яті, забуваються. Мотивація багатьох різдвяних обрядодій є зміненою, або й утраченою. Через нерозуміння їх давнього значення багато звичаїв виходять із активного вжитку» [1, с.100-102].

У сучасному світі фольклоризм, що проявляється в захопленні фольклорним матеріалом та його інтеграції в субкультури й масову культуру, ставить перед митцями важливе завдання – збереження автентичності й унікальності фольклору. «Позбавлена природної сфери побутування, втративши своє першочергове призначення, джерело існування і природного розвитку, пісня виконується не задля власної духовної потреби самого виконавця. В умовах сцени вона стає засобом емоційного впливу на глядача, ілюстрацією естетичного ідеалу, художнім образом, що несе в собі певне ідейне, не властиве для неї, навантаження і смисл. Підкоряючись законам сцени, пісня зазнає кардинальних трансформацій, втрачає свою первинність, і стає похідним художнім продуктом, творчістю окремих виконавців, колективів чи основою для досягнення художнього задуму композитора, диригента, співака і не для виконавця, а передовсім для глядача через співпереживання художнього образу є способом очищення, вивільнення емоцій» [8]. Розглянемо сучасні форми функціонування музичного фольклоризму (рис. 1):

Рис.1. Форми функціонування музичного фольклоризму

«Прагнення поєднати автентичність із новітніми музичними й суспільними трендами сприяє збереженню української культурної спадщини, яка нині перебуває під прицілом

ворожих імперських зазіхань росії. Інтегрування українських народних пісень у сучасну музичну культуру робить її більш національно спрямованою, сприяє розумінню особливостей, що відображають ідентичність українського народу, для якого культура – це те, що завжди надихало на боротьбу за свою свободу, право на національну самоідентифікацію. Це актуалізує потребу дослідити застосування українського фольклору в сучасному культурному просторі, виявити тенденції в поширенні народної творчості в теперішніх умовах [3].

Аналіз репертуару найбільш відомих академічних хорових колективів України виявив «використання народнопісенної традиції в пропорціях, визначених репертуарною політикою, що будується, безсумнівно, на вивченні бажань публіки. У кількісних показниках у сучасних умовах приблизно чверть репертуару присвячено музичному фольклору. Особливою популярністю користується у слухачів виконання народних пісень в обробці сучасних українських композиторів. Естетичний рівень їх сприйняття посилюється високопрофесійною виконавчою майстерністю академічних хорових колективів, які сьогодні застосовують сучасне аранжування, практикують жанрову універсальність та супровід народних інструментів [14, с.1575; 16].

В останні десятиліття відзначається активний розвиток та популяризація етнографічного фольклоризму, що проявляється у виконавській практиці українських етногуртів, серед яких «Даха Браха», «Go-A», «Фолькнери», «Гич Оркестр», «Бурдон», «Дуліби», «Божичі», Онука, «GG Гуляйгород» та інших. Виступи українських виконавців на світових сценах, зокрема «Євробачення», включення етнографічних елементів у музичні композиції сучасних виконавців викликають захоплення у глядачів та слухачів. Елементи фольклору (вокальна манера, інструментарій, ладова та ритмічна основа тощо) широко використовуються у академічній та неакадемічній культурі.

Унікальність духовного світу українського народу, закодована в автентичних зразках національної культури, є явищем, що потребує подальшого вивчення, осмислення та популяризації на світовому рівні. В умовах воєнного стану питання збереження національної ідентичності набуває особливої актуальності для сучасної України. Автентична музично-фольклорна традиція, трансформована у сучасний фольклоризм, виступає не лише засобом збереження української культурної спадщини, а й інструментом її інтеграції у світовий, зокрема європейський, культурний простір.

Важливим завданням є не лише збереження традиційних форм фольклору, а й їхня адаптація до сучасного культурного контексту, що забезпечить актуальність і конкурентоспроможність української фольклорної традиції. Водночас необхідно уникати її примітивізації, надмірної комерціалізації та формування стереотипних уявлень (так званої «шароварщини»), що можуть спотворювати справжню сутність народного мистецтва.

Список використаних джерел:

1. Громова Н. Трансформації традиційної різдвяної обрядовості бойків українських Карпат на початку XXI століття. *Polonistyczno Ukrainoznawcze Studia Naukowe*. 2016. Vol. 2. S. 175–193. URL: <http://www.marszalek.com.pl/between/>. DOI: 10.15804/PPUSN.2016.02.11
2. Колосок В. І. Аналіз характерних особливостей сучасних українських естрадних хітів на прикладі творів-переможців міжнародного пісенного конкурсу «Євробачення» 2004, 2016, 2022 років. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал*. 2022. № 3. С. 233–239.
3. Кулиняк М. А. Музично-пісенний фольклор у сучасній українській культурі. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал*. 2024. № 4. С. 331–337.
4. Литвиненко Т. А. Фольклорні елементи у розвитку сучасного естрадного вокального мистецтва [Текст] : магістер. робота / Т. А. Литвиненко ; науковий керівник О. О. Корякін. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2021. – 63 с.

5. Л.Василевська-Скупа, І.Швець, Л.Остапчук. Шляхи формування національної самосвідомості підростаючого покоління засобами українського музичного мистецтва: Наукові записки. Серія: Педагогічні науки, № 204 (2022), ст.99-103.
6. Л.П. Василевська-Скупа, О.В. Лаврінчук. Розвиток національної культури особистості засобами українського народнопісенного мистецтва. Проблеми освіти: Наук.-метод. зб. / Інститут модернізації змісту освіти МОН України. – Київ, 2016. – Вип. 86. – 544 с.
7. Л.О.Остапчук. Український пісенний фольклор як чинник формування духовно-моральних якостей особистості. Розвиток національної культури особистості засобами українського народнопісенного мистецтва. Проблеми освіти: Наук.-метод. зб. / Інститут модернізації змісту освіти МОН України. – Київ, 2016. – Вип. 86. – 544 с.
8. Луканюк Б. Климент Квітка про виконавський фольклоризм. Науково-практична конференція до 125-річчя з дня народження К. В. Квітки : тези доповідей. Рівне, 2005. С. 5–8.
9. Остапчук Л., Василевська-Скупа Л., Басовська С. Шляхи професіоналізації української народнопісенної традиції. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип. 60, том 2, 2023, ст.104-110.
10. Садовенко С.М. Фольклоризм як явище художньої культури. Культурологічна думка, 2016, 10: 68-75.
11. Ткач А. А. Відродження фольклору в сучасному просторі українців. Мистецтвознавчі записки: зб. наук. праць. 2020. Вип. 37. С. 134-138.
12. Українська фольклористична енциклопедія, голов. ред. [Г. Скрипник](#) / [ІМФЕ ім. М. Т. Рильського](#) НАН України. — Київ, 2019, 840 с.
13. Федорняк Н. Теоретичні аспекти трансформації українського музичного фольклору в середовищі української діаспори Північної Америки: Актуальні питання гуманітарних наук. Вип 28, том 5, 2020, С.2012-2019.
14. Фурдичко Андрій. Фольклоризм у репертуарі сучасних українських академічних хорів, Народознавчі зошити. № 6 (138), 2017.
15. Яремко. Л. (2022). Авторський вертеп «війни»: сюжетно-мотивно-персональні модифікації. *Studia Methodologica*, (54), 61-76. <https://doi.org/10.25128/2304-1222.22.54.04>
16. L Vasylevska-Skupa, T Belinska, K Kushnir, I Sidorova. Science-Modern Formation of mastery of artistic and pedagogical communication of future teachers of music in the process of vocal and choral activities. *Modern Science - Moderní věda* 2022, № 1. P.72-81. <https://dspace.vspu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f4279b91-cb69-4811-9c70-1ab868518dbc/content>
17. Ninel Sizova, Tetiana Belinska, Anna Bilozerska, Liudmyla Vasylevska-Skupa, Tetiana Zuziak. An integration model of professional training of a music art teacher by means of innovative technologies. *Croatian Journal of Education* 2024, Vol/26 №3 P. 903-934. <https://doi.org/10.15516/cje.v26i3.5393>
18. Грінченко Т.Д. Теорія і практика формування мистецького досвіду вчителя музики. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ». 2018, 300 с.